

ВІДГУК ОПОНЕНТА

на дисертаційну роботу СІДОРОВОЇ Марії-Юлії Андріївни
**«Архітектурно-декоративна пластика фасадів історичної забудови
кінця ХІХ – початку ХХ ст. м. Києва»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 191 – «Архітектура та містобудування»,
галузь знань 19 – «Архітектура та будівництво»

Актуальність обраної теми.

Злам ХІХ – ХХ ст. позначився яскравим посиленням естетичної, декоративної складової в архітектурі Києва. Це знайшло відображення в майже одночасній забудові центру міста будинками в неоісторичних стилях, еkleктиці і модерні. Відомо, що в період 1898 -1901 рр. в Києві було зведено 1000 будинків, а в період 1907-1912 рр. – 1901. Надзвичайна різноманітність композиційної і пластичної складової робить фасади цих будинків унікальними, виразними і незабутніми. Водночас в умовах реконструкції, неякісних ремонтів та воєнної російської агресії підвищується ризик втрати як окремих будинків, так і міського середовища в цілому.

Дисертація Сідорової М.-Ю.А. присвячена вивченню архітектурно-декоративної пластики фасадів забудови кінця ХІХ – початку ХХ ст., її композиції, морфології, семантиці, сприйняттю та збереженню. Актуальність дослідження обумовлена тим, що архітектурно-декоративна пластика на межі ХІХ – ХХ ст. була не лише елементом декору, а складовою частиною архітектурної мови міста. Здобувачка розглядає пластику і композицію фасадів як їх структурну основу, пов'язану з функцією, тектонікою і символікою. Саме тому втрата елементів архітектурної пластики фасадів приводить до втрати самобутності Києва. Багато попередніх дослідників розглядали особливості формоутворення і стильові характеристики забудови Києва зламу ХІХ – ХХ ст., проте композиційно-просторові типи декору фасадів, їх зв'язок із структурною основою будинку і з містобудівними засадами розміщення лишалися не розкритими. Саме розгляд цих питань і виявлення типології пластики фасадів надає актуальності і своєчасності цій роботі

Особливо значущим є те, що авторка у своєму дослідженні виявляє найбільш цінні та типові елементи архітектурної пластики фасадів, визначає критерії цінності архітектурно-декоративних елементів, досліджує особливості сприйняття архітектурно-декоративної пластики і пропонує принципи, прийоми та рекомендації її збереження. Дослідження є безперечно актуальним і важливим для збереження ідентичності та самобутності образу міста Києва.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Згідно Закону України «Про охорону культурної спадщини» (№1805-III від 08.06.2000) робота Сідорової М.-Ю. присвячена виявленню окремих аспектів традиційного характеру історичного середовища Києва і його збереженню. Авторка керувалась Наказом Міністерства культури України «Про затвердження порядку обліку об'єктів культурної спадщини» від 11.03.2013 №158, а також Постановою Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 № 452 «Про затвердження Порядку визначення категорії пам'яток», щоб виявленим, в результаті дослідження, цінним об'єктам архітектурно-декоративної пластики забудови надати статус «пам'ятки культурної спадщини» з метою охорони їх державою. Дослідження проведене у руслі науково-дослідної роботи кафедри архітектури та просторового планування Національного університету «Київський авіаційний інститут» ФАБД КАІ за темою «Теоретико-методологічна концепція формоутворення громадських просторів на основі збереження історико-культурної спадщини №12810.01.05».

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірність і новизна. Результати наукових досліджень, висновків і рекомендацій, їх достовірність та новизна базуються на ґрунтовному аналізі наукової літератури, праць вітчизняних та зарубіжних авторів, а також на великому масиві натурних досліджень: фотофіксації, авторських натурних замальовок, обмірів, креслень. Здобувачкою особисто досліджено, обміряно, замальовано і викреслено 251 об'єкт. В роботі правильно окреслено проблемне поле, продемонстровано знання сучасних тенденцій, методів, дискусій, розроблено методику досліджень, поставлено і виконано завдання та зроблено висновки відповідні поставленим завданням. В результаті роботи автором розроблені принципи та надані рекомендації щодо збереження, відновлення і оновлення архітектурно-декоративної пластики фасадів забудови Києва кінця XIX – початку XX століття, що відповідає меті дослідження.

Достовірність та цінність отриманих автором результатів позитивно оцінено спеціалізованими науково-дослідними і проєктними організаціями: інститутом УКРНДІРЕСТАВРАЦІЯ, ТОВ АСКАНСАЛТІНГ, а також в оприлюднених публікаціях у фахових наукових виданнях та на міжнародних конференціях, що підтверджено наданими актами впровадження, статтями, тезами та сертифікатами.

З усього вищезазначеного можна зробити висновок: представлені наукові положення даної дисертації обґрунтовані і достовірні, а отримані результати є цінними і відповідають поставленим завданням і визначеній меті.

Наукова новизна одержаних результатів:

– розроблено комплексну класифікацію композиційних рішень фасадів і декоративних елементів історичних будівель Києва кінця XIX –

початку ХХ століття, виявлені особливості архітектурно-декоративної пластики;

– сформульовані принципи та надані рекомендації щодо збереження, відновлення і оновлення архітектурно-декоративної пластики фасадів історичної забудови Києва;

– визначено роль архітектурно-декоративної пластики фасадів, як чинника збереження ідентичності історичної забудови м. Києва, та архітектурно-декоративних елементів у структурі фасадів;

– визначено закономірності композиційної побудови фасадів шляхом проведеного пропорційного аналізу фасадів будівель різних стилів;

– удосконалено інструментарій визначення історико-культурної цінності архітектурно-декоративної пластики через пропозиції щодо доповнення існуючих критеріїв.

Практичне значення дослідження полягає в можливості його використання для реставраційної та архітектурної діяльності в напрямках збереження, відновлення і регенерації історичної забудови Києва. Отримані результати, зокрема, графічні матеріали та обміри фасадів історичних будівель та їх деталей, стануть реальним джерелом для їх подальшого дослідження, реставрації та надання їм охоронного статусу, а також для здійснення науково обґрунтованої проєктної практики. Дослідження також є цінним матеріалом для впровадження в навчальні програми з історії і теорії архітектури, композиції, архітектурного проєктування в навчальних закладах.

Оцінка наукових публікацій

Результати дослідження оприлюднені у 22-х наукових роботах, в тому числі в 7-ми – одноосібних, в яких розкрито мету, завдання і висновки дослідження. Основні положення дисертації опубліковані у 10 статтях, наукових фахових виданнях України категорії «Б». Це є підставою для твердження, що кількість та якість наукових публікацій СІДОРОВОЇ Марії-Юлії Андріївни відповідає вимогам п.8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Оцінка змісту, стилю та мови дисертації, її завершеності, оформлення

Дисертація складається з анотації, списку публікацій автора за темою дисертації, термінологічного словника, вступу, 3-х розділів з висновками, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи – 403 сторінки, основний текст складає 159 сторінок, рисунки – 45, використані джерела з 253 найменувань – 26 і додатки – 118 сторінок.

У **вступі** авторкою послідовно показано актуальність теми, зв'язок роботи з науковими програмами, використані методи дослідження, отриману наукову новизну та практичне значення результатів. Визначена мета відповідає

задекларованій темі і розкрита у завданнях. Чітко сформульовано предмет і об'єкт дослідження. Представлено особистий внесок і апробацію матеріалів.

У **першому** розділі «Аналіз попередніх досліджень, понятійні та історико-архітектурні аспекти вивчення питання» розкрито поняття «архітектурно-декоративна пластика фасадів будівель», проведено аналіз та систематизацію існуючих теоретичних досліджень та практичного досвіду в аспекті обраної теми. Здійснено історико-архітектурний аналіз забудови Києва досліджуваного періоду. Це є цінним матеріалом для розуміння її особливостей щодо її збереження та подальшого сучасного розвитку.

У **другому** розділі «Методичні основи дослідження архітектурно-декоративної пластики фасадів історичних будівель Києва кінця XIX – початку XX ст.» представлено загальну методика дослідження, існуючі технології та інструменти обмірів, запропоновано класифікацію фасадів, елементів та деталей досліджуваних будівель, проведено їх пропорційний аналіз.

Особливо цінним є проведені авторкою натурні дослідження, замальовки, обміри і аналіз 251 об'єкту, на підставі яких здійснено класифікацію фасадів і деталей та визначені особливості їх архітектурно-декоративної пластики. Це може стати потужним підґрунтям для реставраційно-реконструктивної діяльності.

Важливим є також висновок щодо зв'язку композиційної структури фасадів з містобудівною складовою – місцем у забудові, а також визначення пріоритету композиції перед стилістикою. Дуже важливим є відзначення переходу в означений період від горизонтальної ярусної до вертикальної осьової композиції. Встановлено, що розташування архітектурно-декоративних деталей та елементів пов'язано з їх символічним значенням та з композицією фасаду. Унікальною є авторська класифікація архітектурних деталей і скульптурної пластики, а також відзначення зв'язку пластики фасадів з народною архітектурою і наявність символіки.

Глибина і цінність графічного аналізу дозволяє рекомендувати авторці видати альбом архітектурних деталей забудови Києва кінця XIX-поч. XX ст.

Безперечно новим і оригінальним є аналіз пропорційної структури фасаду. Проведений пропорційний аналіз показав, що фасади забудови кінця XIX – поч. XX ст. в більшості своїй спирались на математично вивірені системи гармонізації, що дозволяє авторці зробити очевидний висновок про неможливість непродуманих надбудов і перебудов, які порушують закладені в композиції фасадів гармонійні пропорції.

У **третьому** розділі «Значення архітектурно-декоративної пластики фасадів будівель у збереженні своєрідності міста Києва» цінними є авторські дослідження щодо особливостей їх сприйняття людиною в щільній периметральній забудові вулиць середмістя. Важливими є пропозиції щодо

доповнення існуючих критеріїв визначення історико-культурної цінності історичних будівель.

Корисними і цінними в аспекті наукової новизни та практичного використання для реставрації та реконструкції є розроблені здобувачкою принципи збереження, відновлення і оновлення архітектурно-декоративної пластики фасадів історичних будівель Києва, що є логічним результатом проведеного аналізу існуючої забудови кінця XIX – початку XX ст.

Практичну цінність мають також і надані рекомендації щодо ремонтно-реставраційних та проектних робіт в історичному середовищі Києва, а також проведена авторкою апробація.

Слід відзначити також детальний та послідовний опис методів дослідження на кожному етапі.

Загалом, слід відмітити змістовність, послідовність і логічність викладення матеріалу дослідження. Загальні висновки відповідають сформульованим науковим завданням. Вважаю, що робота є завершеною науковою працею, в якій поставлена мета була досягнута, а завдання виконані.

Поряд з тим, маю висловити певні зауваження та побажання.

Зауваження та побажання:

1. Не заперечуючи безумовної новизни і оригінального внеску авторки в дослідження, слід зазначити, що формулювання наукової новизни потребує певних коригувань і узагальнення. Так, здобувачка відзначає в п.3, що вперше нею «визначено *роль архітектурно-декоративної пластики фасадів як чинника збереження ідентичності історичної забудови м. Києва та встановлено особливості її візуального сприйняття*», а далі, в п.6 додає: «визначено *функціонально-композиційну роль архітектурно-декоративних елементів у структурі фасаду та навколишньої забудови, а також окреслено проблеми порушення композиційної цілісності внаслідок втрати або трансформації окремих деталей*». Насправді видається, що визначення ролі архітектурно-декоративної пластики та її елементів у структурі фасаду могло би бути одним пунктом новизни, а не двома окремими.

Також можуть бути об'єднані в одну позицію п.1 («*здійснено комплексну класифікацію композиційних рішень фасадів...*») та п.4 («*розроблено засади класифікації архітектурних функціональних і декоративних елементів фасадів та здійснено їх систематизацію...*»).

Таким чином, наукову новизну в підрозділі «Вперше» було би скорочено до чотирьох позицій, що більш об'єктивно відповідає результатам дослідження.

2. В висновках по першому розділу хотілося б побачити аналіз еволюції композиційної структури фасадів в кінці XIX ст. – а саме, перехід від горизонтальних ярусів класицизму до вертикальних осей модерну. Перехід до вертикальної схеми композиції замість горизонтальної авторка частково

прослідковує в другому розділі, проте зв'язок осьової композиційної структури із стильовими особливостями лишився поза увагою.

3. В Підрозділі 3.2 авторка визначає критерії цінності фасадів та архітектурних деталей, але розглядає цінність лише як критерій для постановки на облік об'єкта культурної спадщини. Хоча насправді цінність архітектурної пам'ятки є набагато ширшою і могла би бути розглянута хоча б дотично.

4. Глибоке теоретичне дослідження першого-другого розділів завершується формулюванням принципів збереження та відновлення, які, на нашу думку, є дещо узагальненими і частково повторюють сформульовані рекомендації ДСТУ-Н Б В.3.2-4:2016. Бажано було би дещо конкретизувати принципи та прийоми збереження, хоча, можливо, це вже виходить за межі цього і без того глибокого теоретичного дослідження.

5. Запропоновані авторкою в третьому розділі моделі трьох типів структурного вирішення нових фасадів в історичній забудові для досягнення гармонізації є, по суті, повторенням історичних композиційних схем, та також виглядають дещо спрощеними.

Надані зауваження мають рекомендаційний характер і не знижують в цілому високої оцінки роботи.

Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії ...»

Дисертаційна робота СІДОРОВОЇ Марії-Юлії Андріївни «Архітектурно-декоративна пластика фасадів історичної забудови кінця ХІХ – початку ХХ ст. м. Києва» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», зокрема пп. 5, 6, 7, 8, 9. Робота виконана з дотриманням правил академічної доброчесності. Її результати свідчать про важливий внесок здобувачки в науку.

Загальний висновок

Представлена робота демонструє глибоке оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності та високого рівня виконання поставленого завдання.

Вважаю, дисертація Сідорової М.-Ю. А. є завершеним дослідженням, характеризується логічністю викладу та репрезентативністю джерельної бази. Виходячи з викладених у ввідку позитивних висновків, дисертаційна робота має істотне наукове та практичне значення, виконана на високому рівні та відповідає спеціальності 191 «Архітектура та містобудування». є самостійним, завершеним дослідженням, яке містить важливі наукові положення та результати у галузі архітектури. Дисертація відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені п. 29 Постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня

доктора філософії та доктора наук у заклад вищої освіти (наукових установах)» від 23 березня 2016 р. № 261 зі змінами, внесеними згідно з Постанови КМ № 283 від 03.04.2019 р., а також п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України 12 січня 2022 р. № 44, із змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України 19 травня 2023 р. № 502, та відповідає напрямку наукового дослідження освітньо-наукової програми НУКАІ, а її авторка – Сідорова Марія-Юлія Андріївна - заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 - Архітектура та містобудування.

Офіційний опонент, доктор архітектури, професор,
професор кафедри архітектурного проектування НАОМА

О.П. ОЛІЙНИК

Підпис: *О.П. Олійник*
Засвідчую
Чинність: *О.П. Олійник*
Начальник відділу кадрів